

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012. Bu çeviri, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Daha fazla bilgi için, bu belgenin sonunda bulunan yazarın telif hakkı ile ilgili kısmı okuyabilirsiniz.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

BEŞİNCİ DAİRE
KOVATCH/UKRAYNA DAVASI

(Başvuru n° 39424/02)

KARAR

STRAZBURG

7 Şubat 2008

KESİN

07/05/2008

Bu karar kesindir. Şekli düzeltmelere tabi olabilir.

Kovatch/Ukrayna davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Beşinci Daire), aşağıdaki üyelerle heyet olarak toplanmış :

Peer Lorenzen, *Başkan*,
Karel Jungwiert,
Volodymyr Butkevych,
Margarita Tsatsa-Nikolovska,
Javier Borrego Borrego,
Renate Jaeger,
Mark Villiger, *hakimler*,

ve Claudia Westerdiek, *yazı işleri müdürlüğü*,

Ve Daire olarak 15 Ocak 2008 tarihinde müzakkere yaptıktan sonra,

Yine bu tarihte (15 Ocak 2008) aşağıdaki kararı vermiştir :

PROSEDÜR

1. Davanın temeli olan başvuru (n° 39424/02), Ukrayna'ya karşı bu ülkenin bir vatandaşı olan Sayın Mykola Mykolaïovytych Kovatch (« başvuru ») tarafından 17 Ekim 2002 tarihinde İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (« Sözleşme ») 34. maddesi uyarınca yapılmıştır.

2. Başvurucu Kiev'de avukatlık yapan Av. N. Petrova tarafından temsil edilmiştir. Ukrayna Hükümeti (« Hükümet ») kendi ajanı (görevlisi) Sayın Youri Zaïtsev tarafından temsil edilmiştir.

3. 14 Şubat 2006 tarihinde Mahkeme, başvuruyu Hükümet'e bildirmiştir. Ayrıca Sözleşme'nin 29 § 3 maddesine uygun olarak Mahkeme, aynı zamanda başvurunun kabuledilebilirliği ve esasına ilişkin inceleme yapacağına karar vermiştir.

OLAYLAR**I. DAVANIN KOŞULLARI***1. Başvurucunun şikayetlerine temel olan olaylar*

4. Başvurucu 31 Mart 2002 tarihli milletvekilliği seçimlerine Transkarpaçya'nın Oblast kasabasının tek sandalyeli 72 Nolu seçim bölgesinde (*Одномандатний виборчий округ № 72*) adaylığını koymuştur.

5. Bu bölgede seçime katılan adaylar arasında, olayların olduğu dönemde Beregovo kasabasının (Transkarpaçya'nın Oblast kasabası) idaresinin başında olan M. G. bulunmaktaydı (*Берегівська державна адміністрація Закарпатської області*).

6. 13 ve 28 Mart 2002 tarihlerinde, Macar dilinde yazılan yerel gazeteler *Bereginfo* et *Karpati Igaz Szo*, seçmenlere yönelik aşağıdaki mesajı yayınlamışlardır :

« Pazar günü [M. G.]'ye şeref verip onu destekleyenlerin, ona rahatlıkla güvenebileceklerini ve kendisinin ülkemiz için en güzel geleceği garanti edeceği konusunda rahat olabilecekleri konusunda kesinlikle hiç kuşumuz yoktur. [M. G.], hepimizin toplu çıkarlarına saygı gösteren ve bu çıkarlarımızı en yüksek derecede temsil edebilecek ve savunabilecek tek adaydır. Kendisi, sizin güveninizi sarsmayacak ve gelecekte tüm seçmenlerin desteğini koruyacak güçte olan bir eylem adamıdır. »

7. Metnin devamında birçok imza bulunmaktadır ; imzacılar arasında 72 Nolu bölge seçim komisyonunun (*Окружна виборча комісія*) sekreteri Bayan D. ve bu komisyonun başkanı Sayın O. bulunmaktadır.

8. 31 Mart 2002 tarihinde milletvekilliği seçimleri yapılmıştır. Seçim sırasında M. G.'nin adına 72 Nolu seçim bölgesinin 14 Nolu seçim sandığında görevli olan bir gözlemci bir rapor düzenlemiştir (*акм*) ve bu raporda, kimliği tespit edilmeyen bir seçmenin sandığa birçok seçim bülteni attığını (kendisine göre yaklaşık olarak yedi) gördüğünü belirtmiştir. Bu rapor iki seçmen tarafından imzalanmıştır. M. G.'nin adına 45 ve 58 Nolu seçim bürolarında görevli gözlemciler, benzer usulsüzlükler nedeniyle raporlar düzenlenmiştir ve bu raporlarda sandığa sırasıyla beş ve on seçim bülteninin yasaya aykırı bir şekilde atıldığını gördüklerini belirtmişlerdir.

9. Bilgisayar sistemiyle yapılan ilk seçim sonuçlarına göre, başvuru 33 567 oy elde etmiş, buna karşın asıl rakibi M. G., 33 524 oy toplamıştır. 14 Nolu seçim sandığında, geçerli 1 570 oydan başvuru 537 oy, M. G. ise 291 oy almıştır. 45 Nolu seçim sandığında 1 244 seçmenden 711'i başvurucuya, 372 seçmen ise rakibine vermiştir. 58 Nolu seçim sandığında, kullanılan 830 oydan 475'i başvurucuya, 219'u ise M. G.'ye gitmiştir. 67 Nolu seçim sandığında, 1 480 seçmen üzerinden 765'i başvurucuya, 387'si ise rakibine oy vermiştir. Toplamda, bu dört seçim sandığında başvuru 2 488 oy ve M. G. 1 269 oy elde etmiştir.

10. 36 sayı ve 2 Nisan 2002 tarihli kararla 72 Nolu bölge seçim komisyonu, yukarıda belirtilen gözlem raporlarına dayanarak 14, 45 ve 58 nolu bürolardaki seçimleri, seçim kanununun ağır bir şekilde ihlal edilmesinden dolayı iptal etmiştir. 1 Nisan 2002 gecesi, seçmen bürolarının kapanmasından ve oyların sayılmasından sonra, 67 Nolu büronun seçim komisyonu üyelerinin, yasalara aykırı bir şekilde, seçim bürosunun mühürlerini söktükleri, seçim tutanaklarının asıllarını ve geçersiz sayılan birçok seçim bültenini aldıkları ispatlanmıştır ; ve ertesi gün bu komisyonun başkanı, bu tutanakları ve bültenleri 72 Nolu bölge seçim komisyonuna getirmiştir. Bu hareketleri haklı göstermek için herhangi bir gerekçe

gösterilmemiştir. Dolayısıyla 67 Nolu seçim sandığındaki sonuçlar da iptal edilmiştir. Aynı gün başvuru, bu karara merkez seçim komisyonu (*Центральна виборча комісія*, sonrasında « MSK » olarak anılacaktır) önünde itiraz etmiştir.

11. 37 sayılı kararla 72 Nolu bölge seçim komisyonu, seçimlerin kesin sonuçlarını açıklamıştır. İlk tutanakta belirtilen seçim sonuçlara denk gelen ve 14, 45, 58 ve 67 Nolu bürolardaki sonuçlar düştükten sonra ortaya çıkan bu sonuçlara göre, başvuru 31 079 oy, M. G. ise 32 255 oy almıştır. M. G. bu seçim bölgesinde milletvekili ilan edilmiştir.

2. Dört seçim bürosundaki seçimlerin iptal edilmesi ile ilgili prosedür

12. 3 Nisan 2002 tarihinde 14, 45, 58 ve 67 Nolu büroların seçim komisyonlarının başkanları, MSK'nın başkanına beyanda bulunarak, seçim sırasında ve sayım esnasında resmi gözlemcilerin seçim kanununun ihlali niteliğinde olan herhangi bir usulsüzlüğe rastlamadıklarını ve usulsüzlüklerden şikayet eden gözlemcilerin belgelerinin sayımdan sonra düzenlendiğini ve sayım « sonucunun adaylardan birine uymadığını belirtmişlerdir ».

13. Başvurucunun 2 Nisan 2002 tarihli şikayeti üzerine, 750 sayı ve 5 Nisan 2002 tarihli kararıyla MSK, 36 sayılı kararı iptal etmiş ve 72 Nolu bölge seçim komisyonundan, bu dört seçim sandığındaki sonuçlar ile ilgili gerekçeli bir karar vermesini istemiştir. Milletvekilliği seçimleri ile ilgili yasanın 70. maddesinin birinci paragrafına dayanarak MSK, itiraz edilen kararın usulüne uygun bir şekilde gerekçelendirilmediğini, şüphelenilecek bir usulsüzlüğün varlığını gösteren herhangi bir durumun olmadığını ve iddia edilen usulsüz bir şekilde atılan bültenlerin her seçim bürosunda kullanılan oyların % 10'unu geçtiğinin teyid edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

14. 6 Nisan 2002 tarihinde toplanan 72 Nolu bölge seçim komisyonu, dokuz karşı iki oyla (üç kişi çekimser kalmıştır), 14, 45, 58 ve 67 seçim büroları ile ilgili sonuçları iptal eden 40 ve 41 sayılı kararları aynı gerekçelere dayanarak vermiştir. Bu kararlarda komisyon, « [yasanın 70. maddesinde belirtilen] başka durumlarda, seçmenlerin iradelerini belirlemenin imkansız hale getirdiği » zaman, milletvekilliği seçimleri ile ilgili yasanın 72. maddesinin onikinci paragrafının bir seçimi iptal etmeye imkan verdiğini belirtmiştir. Komisyon ayrıca, 72. maddenin bu « başka durumları » saymadığından dolayı, bunu belirlemenin tamamen kendi yetkisinde olduğuna karar vermiştir. Son olarak komisyon, kendisinin tespit ettiği ve gözlemcilerin ortaya çıkardığı usulsüzlüklerin, seçmenlerin iradelerini belirlemenin imkansız hale getirdiği « başka durumlar » olduğu sonucuna varmıştır.

15. 9 Nisan 2002 tarihinde başvuru, 40 ve 41 sayı ve 6 Nisan 2002 tarihli kararlara karşı itirazda bulunmuştur. 72 Nolu bölge seçim komisyonunun, MSK tarafından kendisine 5 Nisan 2002 tarihli kararıyla

kararlarını yeteri kadar gerekçelendirmesi yönünde verilen talimatları yerine getirmediğini savunmuştur.

16. 858 sayı ve 12 Nisan 2002 tarihli kararıyla merkez seçim komisyonu, başvurucunun 9 Nisan 2002 tarihinde yapmış olduğu başvuruyu, milletvekilliği seçimleri ile ilgili yasanın 72. maddesine göre seçimleri iptal etmek için « başka durumların » varlığını tespit etme yetkisinin seçmen bürosu seçim komisyonuna ait olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

17. Başvurucu bu karara karşı Yüksek Mahkeme önünde itiraz etmiştir ; Yüksek Mahkeme 24 Nisan 2002 tarihinde, 2001 tarihli milletvekilliği seçimleri ile ilgili yasanın 72. maddesinde belirtilen « başka durumların » sadece seçmen bürosu seçim komisyonları tarafından tespit edilmesi ile ilgili karar dahil olmak üzere, MSK'nın verdiği kararları onamıştır.

3. Seçim hukukunun ihlal edildiği iddiaları ile ilgili prosedür

18. 3 Nisan 2002 tarihinde başvuru adına gözlemci olan M. V., 72 nolu bölge seçim komisyonunun başkanı ve iki üyesi ile diğer adayların gözlemcileri huzurunda, bazı usulsüzlükleri içeren bir tutanak tutmuştur. Bu tutanağı düzenleyenlere göre, Beregovo'daki idare binasının alt katında bulunan seçim bürosundaki şartlar, seçim bültenlerin bütünlüğünü ve güvenliğini korumaya imkan vermemektedir. Özellikle, kapıların ve dolapların mühürlenmediğini ve bir kapının kilidinin bile bulunmadığını iddia etmişlerdir.

19. 5 Nisan 2002 tarihinde başvuru, MSK önünde M. G.'yi 72 nolu seçim bölgesinin galibi ilan eden 2 Nisan 2002 tarihli 37 sayılı karara itiraz etmiştir.

20. 7 Nisan 2002 tarihinde MSK'nın 750 sayılı kararından sonra (yukarıdaki paragraf 13), 14, 45, 58 ve 67 nolu seçim bürolarının oylarının sayımına yeniden başlanmıştır. Aynı gün, oyların sayımından sonra 72 nolu bölge seçim komisyonu detaylı bir tutanak düzenlemiş ve seçim bölgesinin sonuçlarını ilan etmiştir. Bu sonuçlar 37 sayılı kararda belirtilen seçim sonuçları ile aynıdır.

21. Yine 7 Nisan tarihinde, bölge seçim komisyonun bir üyesi ve seçilmeyen iki adayın gözlemcileri, MSK'nın dikkatine bir tutanak hazırlamışlardır ve bu tutanakta 67 nolu büro seçim komisyonunun oy atılan sandıkları mühürlemediğini, bazı seçim bültenlerinin yırtıldığını ve bu nedenlerden dolayı, sayımdan önce üçüncü kişilerin seçim bültenlerine erişmesinin ihtimal dahilinde olduğunu belirtmişlerdir.

22. 14 Nisan 2002 tarihinde, 72 nolu bölge seçim komisyonu seçim sonuçlarını düzelter bir tutanak tutmuş (yukarıdaki paragraf 27) ve seçim sonuçlarını ilan etmiştir.

23. 67 Nolu seçmen bürosu seçim komisyonunun üç üyesi ve başkan yardımcısı MSK'nın dikkatine bir tutanak hazırlamışlardır. Bu tutanakta, yasaya aykırı bir şekilde, seçim bürosu komisyonu başkan yardımcısının ve

komisyon sekreterinin, seçimlerde M. G.'nin gözlemcisi olan idarede ve belediyede çalışan dört şahısla birlikte kendi evlerine geldiklerini ve 14 Nisan 2002 tarihli düzeltme tutanağını imzalamalarını istediklerini beyan etmişlerdir. Bu tutanağı imza altına alanlar düzeltme tutanağındaki rakamların gerçekliği konusunda şüpheleri olduğunu ifade etmişlerdir.

24. 15 Nisan 2002 tarihinde, düzeltme tutanakları MSK'ya gönderilmiştir.

25. 16 Nisan 2002 tarihinde başvuru, 14 Nisan 2002 tarihli tutanağı iptal etmek için MSK'ya başvurmuştur. 13 ve 28 Mart 2002 tarihlerinde *Bereginfo* et *Karpati Igaz Szo* gazetelerinde seçmenlere yönelik yayınlanan mesajları hatırlatan başvuru, komisyon başkanı ve sekreterini kendi rakibini desteklemekten dolayı eleştirmiştir. Başvuru ayrıca, seçim bültenlerinin atılması ile ilgili şartların ve 7 Nisan 2002 tarihinde yapılan sayımlardan sonra yeniden tutanak tutulmasının seçim sonuçları üzerinde şüphe yarattığını kaydetmiştir.

26. MSK'ya yazılan 18 Nisan 2002 tarihli mektupta, 72 Nolu bölge seçim komisyonu, kendi seçim bürosunun Transkarpaçya bölge polisinin (*ГУ МВС України в Закарпатській області*) talimatlarına uygun olarak usulüne uygun bir şekilde korunduğunu ve herhangi bir yasaya aykırı girişimin tespit edilmediğini belirtmiştir.

27. 18 Nisan 2002 tarihli kararla MSK, 5 ve 16 Nisan 2002 tarihlerinde başvuru tarafından yapılan itirazları inceledikten sonra reddetmiştir. MSK, 14 Nisan 2002 tarihli seçmen düzeltme tutanağının, birçok geçersiz seçim bülteninin varlığını ortaya koyan 7 Nisan 2002 tarihli yeniden sayımdan sonra tutulan seçmen tutanağındaki bir hatayı düzelttiğini ; 37 sayı ve 2 Nisan 2002 tarihli kararın yasaya uygun olduğunu ve geçerli olduğunu çünkü, seçmen düzeltme tutanağına göre M. G.'nin en yüksek oyu aldığını ; ayrıca 18 Nisan 2002 tarihli 72 Nolu bölge seçim komisyonunun mektubu dikkate alındığında yeniden sayım şeklinin seçim sonuçlarının doğruluğunu etkilemediğini ; ve son olarak başvurunun, 72 Nolu bölge seçim komisyonunun sekreterini ve başkanını çıkarmak için milletvekilliği seçimleri ile ilgili kanununda öngörülen herhangi bir neden öne sürmediğini kaydetmiştir.

28. Başvuru bu karara Yüksek Mahkeme önünde itiraz etmiştir. 22 Nisan 2002 kararıyla Yüksek Mahkeme, MSK'nun 18 Nisan 2002 tarihli kararıyla kendi yetkisini aşmadığını ve iç hukuka uygun davrandığını belirtmiştir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK HÜKÜMLERİ

A. Ukrayna Anayasası

29. Anayasa'nın ilgili maddesi şu şekildedir :

« Madde 76

(...) Seçimlerin yapılacağı tarihte yirmi bir yaşını dolduran bir Ukrayna vatandaşının oy kullanma hakkı vardır ve eğer ülke toprakları üzerinde beş seneden beri yaşıyorsa her vatandaş milletvekili olabilir. (...) »

B. 18 Ekim 2001 tarihli milletvekili seçimleri ile ilgili yasa (olayların meydana geldiği dönemde yürürlükte olan)

30. Olayların meydana geldiği dönemde Ukrayna seçim sistemi bu yasanın birinci maddesi ile düzenlenmiştir. Burada karma nispi temsil sistemi söz konusudur ve 450 milletvekilinin 225'i *Verkhovna Rada*'ya (Tek meclisli Ukrayna Parlamentosu) tek turlu çoğunluk sistemine göre seçilmektedir (*Soukhovetski/Ukrayna*, n° 13716/02, CEDH 2006-...) ve kalan 225 milletvekili sandalyesi ise liste halinde sunulan milletvekillерinden oluşmaktadır (*Melnitchenko/Ukrayna*, n° 17707/02, CEDH 2004-X).

31. Yasanın 18. maddesine göre, seçim komisyonları sistemi, seçim komisyonları ve seçim bürosu seçmen komisyonlarını içermektedir. Her seçim bölgesi, seçim bürolarına ayrılmaktadır.

32. Yasanın 29. maddesi, seçimlerde aday olanların yüksek seçim komisyonları veya mahkemeler önünde, seçmen komisyonlarının kararlarına, eylemlerine ve ihmallerine karşı itiraz edebileceklerini düzenlemektedir. Böyle bir başvuru olması durumunda yüksek seçim komisyonları, kendi inisiyatifleriyle veya mahkeme kararıyla alt derecedeki komisyon kararını bozabilir ve a) yeni bir karar alabilir veya b) ilgili komisyondan davayı tekrar incelemesini isteyebilir. MSK'nın kararlarına, eylemlerine ve ihmallerine karşı Yüksek Mahkeme önünde itiraz edilebilir.

33. Yasanın 70. maddesi, ilgili seçim bürosu seçmen komisyonu tarafından bir seçimin iptal edilmesi ile ilgili prosedürü belirlemektedir.

Bu maddenin 1. paragrafı şu şekildedir :

« Bir seçim bürosu bölge komisyonu, seçmenlerin idarelerini belirlemenin imkansız hale getiren seçim kanununa aykırılıktan dolayı, bu bölgede yapılan seçimleri iptal edebilir. Aynı iptal, ancak aşağıdaki şartlarda söz konusu olabilir :

1. Usulsüzlüklerin oylama sırasında yapıldığı anlaşılırsa (belirlenen şahıstan başka birinin sandıklara seçim bülteni atması ; oy kullanma hakları olmayan şahısların oy kullanması ; ilgili seçim bürosunda kayıtlı olmayan kişilerin oy kullanması veya usulüne aykırı olarak isimlerinin listeye yazıldığı şahıslar tarafından işlenmesi ; birden fazla oy kullanmak) ve usulsüz kullanılan oyların oranının % 10'u geçmesi ;

2. Bir seçim bürosunun içeriğinin tespit edilmesinin imkansız hale gelecek şekilde zarar görmesi veya tahrip edilmesi ve tahrip olan oyların oranının kullanılan oyların % 10'u geçmesi.

3. Kullanılan seçim bültenlerinin sayısının en azından oy kullananların % 10'undan yüksek olması. »

34. Yasanın 72. maddesi, seçim bölge komisyonları tarafından seçmen bürosu seçim komisyonlarınca düzenlenen seçim tutanaklarının incelenmesi prosedürünü düzenlemektedir.

Bu maddenin 12. paragrafı şu şekildedir :

« Bir seçim bölge komisyonu, 70. maddenin 1. fıkrasında belirtilen şartların varlığı halinde veya seçim bölgesindeki seçmenlerin iradelerini belirlemeyi imkansız hale getiren diğer durumların varlığı halinde, ilgili seçim bölgesinin seçimlerini iptal edebilir. »

35. 2004 tarihli milletvekili seçimleri ile ilgili yasa (7 Temmuz 2005 tarihindeki değişiklikle birlikte) nispi temsil sistemini yürürlüğe koymaktadır. Bu yasanın 90. maddesine göre, seçim bölgeleri komisyonlarının, usulsüz kullanılan oyların oranının kullanılan oyların % 10'u geçmesi durumunda seçimi geçersiz kılabilme yetkisi vardır. 92. madde sayımdan sonra, seçim bölge komisyonunun, 90. maddede belirtilen şartların yerine gelmesi veya kasten işlenen fiillerin seçim komisyonunun üyelerinin veya adayların gözlemcilerinin çalışmalarını engellemesi durumunda, bir seçim bürosunda yapılan seçimlerin iptal edebileceğini belirtmektedir.

HUKUK AÇISINDAN

I. DAVANIN KAPSAMI

36. Mahkeme, başvurunun Savunmacı Hükümete bildirilmesinden ve Hükümet'in esasa ve kabuledilebilirliğe ilişkin cevaplarını sunduktan sonra başvuru, ek şikayetlerde bulunmuştur ; başvuru seçim kampanyası sırasında, kendisi ve onu destekleyenlerin sistematik bir şekilde tacize uğradığını iddia etmiştir. Başvuru ayrıca, en büyük rakibi olan M. G.'nin, Beregovo şehrinin idaresinin başında olması dolayısıyla kendi fonksiyonunu seçim sonuçları ve seçim kampanyası üzerinde etkide bulunacak şekilde kullandığını belirtmiştir.

37. Hükümet bu konuda beyanda bulunmamıştır.

38. Mahkeme'nin görüşüne göre, bu şikayetler genel olarak davaya bağlı şikayetlerdir ve başvurunun daha önce kendisine sunduğu tezi geliştirmemektedir. Başvurucunun tezi, 2002 seçimlerinde 72 nolu seçim bölgesindeki oyların sayımı ile sınırlıdır. Dolayısıyla Mahkeme, bu şikayetlerin bu davanın kapsamında ayrıca incelenmesine gerek olmadığı kanaatinde (bkz., özellikle, *Piryanik/Ukrayna*, n° 75788/01, § 20, 19 Nisan 2005, ve *Lyachko/Ukrayna*, n° 21040/02, § 29, 10 Ağustos 2006).

II. 1. NOLU PROTOKOLÜN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI ÜZERİNE

39. Başvurucu, 72 Nolu seçim bölgesinde seçimlerin meydana geldiği şartların yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlamadığını savunmaktadır. Başvurucu özellikle 14, 45, 58 ve 67 Nolu bürodaki seçimlerin iptal edilmesinden, kendisine göre adil yapılmayan, sonradan yapılan sayımın yapılış şeklinden ve seçim bölgesi sekreteri ile başkanının da imzaladığı seçmenlere yönelik yerel gazetelerde yayınlanan mesajdan şikayet etmektedir. Başvurucuya göre bu mesaj, bunu hazırlayanların taraflı olduğunu göstermektedir ve bu konuda başvuru, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesini öne sürmektedir. Bu hüküm şu şekildedir :

« Yüksek Sözleşmeci Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde makul aralıklarla gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler. »

A. Kabuledilebilirliğe ilişkin

40. Hükümet, başvurunun genel olarak 35 § 1 maddesinin zorunlu kıldığı iç hukuk yollarını tüketmediğini iddia etmektedir : Her ne kadar Sözleşme ve Protokoller Ukrayna hukukunun bir parçası olsalar da, Sayın Kovatch, MSK ve Yüksek Mahkeme önünde bu belgelerin ihlal edildiği ile ilgili herhangi bir şikayeti öne sürmemiştir.

41. Başvurucu bu argumana karşı çıkmaktadır.

42. İlke olarak, iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralı, uluslararası alanda sonradan öne sürülecek şikayetlerin öncelikle iç hukukta belirtilen usul ve sürelerle uygun olarak ulusal yargı organları önünde öne sürülmesini şart koşmaktadır (*Azinas/Kıbrıs* [BD], n° 56679/00, § 38, CEDH 2004-III). Başvurucunun 14, 45, 58 ve 67 seçim bürolarında yapılan seçimlerin iptali ve 7 Nisan 2002 tarihli yeniden sayım ile ilgili kararın adil olmadığı yönündeki şikayetleri MSK ve sonrasında Yüksek Mahkeme önünde öne sürdüğü konusu tartışmasızdır. Dolayısıyla ulusal makamlara bu sorunlardan dolayı başvurulmuştur. Hükümet, bir iç hukuk hükmünün açıkça Sözleşme'ye atıf yapılması zorunluluğu getirdiğini ve başvurunun MSK veya Yüksek Mahkeme önünde 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesini öne sürmesi durumunda, davanın incelenme şeklinin ve sonucun değişeceğini iddia etmemiştir. Dolayısıyla Mahkeme, başvurunun usulüne uygun bir şekilde bu şikayetleri ulusal makamlar önünde öne sürdüğünü belirtmektedir ve Hükümet'in bu konudaki şikayetini reddetmektedir.

43. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'nin 35 § 3 maddesine göre bu şikayetlerin temelden yoksun olmadığını ve başka gerekçelerle de reddedilemeyeceğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu şikayetlerin kabuledilebilir bulunması gerekmektedir.

44. 72 Nolu bölge seçim komisyonunun sekreteri ile başkanının yerel bir gazetede seçmenlere yönelik olarak çıkan mesaja imza atmaları ile ilgili olarak başvurunun şikayeti konusunda Hükümet, başvurunun MSK ve Yüksek Mahkeme önünde bu şikayeti öne sürmediği için iç hukuk yollarını tüketmediğini savunmaktadır. Başvurucu ise, bu konunun 16 Nisan 2002 tarihli MSK önündeki başvurusunda bulunduğunu ifade etmektedir. Başvuru sadece bu konuyla ilgili olduğu için Mahkeme'nin MSK önünde yapılan ama Yüksek Mahkeme önünde devam edilmeyen bir başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralını yerine getirdiği konusunda şüpheleri bulunmaktadır. Ancak, komisyonunun sekreterinin ve başkanının tarafılığı konusundaki şikayetin, serbest seçim hakkına ilişkin diğer konulardaki başvurunun şikayetine sıkı bir şekilde bağlı olduğu bu davanın şartlarında Mahkeme, bu şikayetin incelenmesinin davanın esasına bağlanması gerektiği kanaatindedir. Bu şikayet başka nedenlerle kabuledilemez olmadığından, bu şikayetin kabuledilebilir olduğuna karar vermek gerekmektedir.

B. Esasa ilişkin

1. Tarafların argümanları

45. Başvurucu, kendi rakibinden daha yüksek bir oy oranına sahip olduğunu, ancak adil olmayan ve sınırsız bir taktir yetkisine sahip olan bölge seçim komisyonun yaptığı sayımdan sonra, parlamentoya seçilmesinin engellendiğini savunmaktadır.

46. Hükümet'e göre, 72 Nolu seçim bölgesinde yapılan seçimde, seçim yasasının hiçbir hükmü ihlal edilmemiştir ve meydana gelen usulsüzlükler usulüne uygun ve hızlı bir şekilde ortaya çıkarılmış ve MSK tarafından giderilmiştir.

47. Hükümet, iki asıl aday – başvuru ve M. G. – arasındaki farkın korunduğunu ve seçimi kazanmak için birkaç oyun yeterli olduğunu savunmaktadır. Sadece Ukrayna'da olmayan ve diğer sistemlerde de varolan « kaybedilen oylar » olgusunun 72 Nolu seçim bölgesinde etkili olmasının « yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlamada » devletin herhangi bir ihmeline atfedilemez. 72 Nolu bölge seçim komisyonu mantıklı bir şekilde, dört seçim bürosunda meydana gelen seçim kanununun ihlali niteliğindeki durumların seçmenlerin iradesi önünde bir engel olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca bu sonuç, MSK ve Yüksek Mahkeme tarafından kontrol edilmiştir ve bu organlar tarafından bu sonucun, yasal ve yerinde olduğu belirtilmiştir.

2. Mahkeme'nin deęerlendirmesi

48. 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi, belirli bir hak veya özgürlükten ziyade, Yüksek Sözleşmeci tarafların halkın kanaatinin serbest bir şekilde ifade edilmesini sağlayan seçimler yapma yükümlülüğünü düzenlemektedir ve bu yönüyle ilk bakışta, Sözleşme ve diğer Protokol'lerde öngörülen hakları düzenleyen hükümlerden farklı görünebilmektedir. Ancak, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesine ilişkin Sözleşme hazırlık çalışmaları ve Sözleşme bağlamında Mahkeme'nin bu hükmeye verdiği yorumu gözönüne alan Mahkeme, bu hükmün oy verme ve seçimlerde aday olma hakları dahil olmak üzere subjektif hakları garanti altına aldığına karar vermiştir (bkz., birçok karar arasından, *Mathieu-Mohin ve Clerfayt/Belçika*, 2 Mart 1987, §§ 46-51, seri A n° 113 ; *Hirst/Birleşik Krallık* (n° 2) [BD], n° 74025/01, §§ 56-57, CEDH 2005-IX ; ve daha güncel olan, *Ždanoka/Letonya* [BD], n° 58278/00, § 102, CEDH 2006-IV). Mahkeme ayrıca, bu hükmün seçimlerde aday olma hakkı ve seçildikten sonra kendi görevini yerine getirmesi hakkını da düzenlediğine karar vermiştir (*Lykourazos/Yunanistan*, n° 33554/03, § 50, CEDH 2006-VIII).

49. 1 Nolu Protokol'ün 3.maddesi ile güvence altına alınan haklar, temelinde hukuk devleti olan gerçek bir demokrasinin tesisi ve devamının sağlanması için çok büyük bir öneme sahiptirler. Ancak bu haklar sınırsız değildir. Ancak bu haklar « zımni sınırlamalara » tabidir ve Sözleşme'ye taraf devlet bu konuda bir takdir yetkisine sahiptir. Bu alanda, devletlerin kendi vatandaşlarına aynı şekilde muamelede bulunması şartıyla, söz konusu taktir yetkisi geniştir. Tüm seçim bültenlerinin sonuca etki açısından aynı ağırlıkta olması ve her adayın kazanmak için aynı şansa sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla hiçbir sistem « kaybedilen oylar » olgusunun önüne geçemez (*Mathieu-Mohin ve Clerfayt*, yukarıda adı geçen karar, § 54).

50. Ancak, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesinin gerekliliklerine uyulup uyulmadığının tespiti en son olarak Mahkeme'ye aittir ; Mahkeme'nin kullanılan sınırlamaların söz konusu hakkın kullanılmasında hakkın özüne zarar vermediği ve onları etkisiz hale getirmediği, sınırlamaların meşru bir amaca ulaşmak amacıyla yapıldığı ve kullanılan yöntemlerin ulaşmak istenen amaç ile orantısız olmaması hususlarında ikna olması gerekmektedir (*Labita/İtalya* [BD], n° 26772/95, § 201, CEDH 2000-IV). Genel oy kullanma hakkı ilkesinin askıya alınması, seçilen yasama meclisinin demokratik meşruiyetini kaybetme riski taşımaktadır. Toplumun bir kesiminin veya bir grubunun dışarıda bırakılması halinde, bu durum 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile korunan ilkelerle bağdaşabilir olmak zorundadır (*Soukhovetski/Ukrayna*, n° 13716/02, § 52, CEDH 2006-...).

51. Bu davada, başvurunun şikayetleri esasen aday olduğu seçim bölgesindeki oyların sayımı ile ilgilidir. Başvurucu özellikle 14, 45, 58 ve 67 nolu seçim bürolarında yapılan oylamaların iptal edilmesinin adil ve yerinde olmadığı kanaatindedir.

52. Hükümet, « kaybedilen oylar » olgusunun önüne geçmenin imkansız olduğunu hatırlattıktan sonra, 72 nolu bölge seçim komisyonu kararlarının, seçmenlerin özgür tercihleri üzerindeki seçim yasalarının ihlal edilmesinin negatif sonuçlarını giderme amacıyla olduğunu savunmaktadır. Mahkeme, usulsüzlüklerin olduğu bir seçim bürosunun oylarının düşürülmesi ile ilgili uygulama, bu usulsüzlüğün içeriğinden ve bu seçim bölgesindeki seçim sonucu üzerindeki etkiden bağımsız olarak, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi anlamında meşru bir amaca yönelik olduğu konusunda şüpheleri vardır. Ancak, aşağıda belirtilen sonuçları dikkate alan Mahkeme, bu sorunu kesin bir şekilde çözmenin gerekli olmadığı kanaatindedir.

53. İnsanları koruyan belge olan Sözleşme'nin konusu ve amacı, Sözleşme hükümlerinin teorik ve soyut hakları koruyacak şekilde değil ama somut ve etkili hakları koruyan bir belge olarak yorumlanmasını ve uygulanmasını zorunlu kılmaktadır (bkz., örnek olarak, *Türkiye Birleşik Komünist Parti/Türkiye*, 30 Ocak 1998, *Recueil* 1998-I, § 33, ve *Chassagnou ve diğerleri/Fransa* [BD], n°s 25088/94, 28331/95 et 28443/95, § 100, CEDH 1999-III).

54. *Podkolzina/Letonya* davasında Mahkeme, 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ile güvence altına alınan seçimlere katılma hakkının gerçek demokratik rejim kavramına bağlı olduğunu ve bir şahsın her zaman keyfi bir şekilde bu haktan mahrum bırakılmasının bu hakkı soyut hale getireceğini hatırlatmıştır. Dolayısıyla, seçilme şartlarını *in abstracto* belirlerken devletlerin geniş bir taktir yetkisinden faydalandıkları doğrudur ve ancak hakların etkililiği ilkesi, herhangi bir durumda bu şartların yerine getirilmesine uyulmadığı yönündeki kararların keyfilikliğini önlemeye imkan tanıyacak kriterlere uygun olmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle, bu kararların minimum bağımsızlık güvencelerinin olduğu organlar tarafından alınması gerekmektedir. Aynı şekilde, bu organın otonom taktir yetkisi çok aşırı olmaması gerekmektedir ; bu yetkinin belirli bir dereceye kadar açık ve iç hukuk hükümlerine göre sınırlı olması gerekmektedir. Son olarak, seçilemezlik prosedürünün objectif ve adil bir kararı garanti etmesi ve yetkili makam tarafından kötüye kullanımı engellemesi gerekmektedir (*Podkolzina/Letonya*, n° 46726/99, § 35, CEDH 2002-II).

55. Bu dava, seçilme hakları ile ilgili değildir ama, ulusal yetkili makamlar tarafından seçim sonuçlarının değerlendirilme şekliyle ilgilidir. Ayrıca devletlerin taktir yetkileri bu konuda geniştir, ama bu durum bir kararın keyfi olup olmaması ile ilgili Mahkeme tarafından yapılacak denetime engel değildir.

56. Örnek olarak, daha önce verilen iki kararda, *I.Z./Yunanistan* (n° 18997/91, 28 Şubat 1994 tarihli Komisyon kararı, Kararlar ve Raporlar (DR)) ve *Babenko/Ukrayna* (kabuledilebilirlik üzerine, n° 43476/98, 4 Mayıs 1999), Sözleşme organları seçim prosedüründeki hakkaniyetsizlikten şikayet eden ve seçimleri kaybeden adayların argümanlarını incelemiş ve seçim sonucunda gerçek bir zarar olmadığı ve

söz konusu durumun halkın kanaatlerinin özgürce açıklanması konusunda bir müdahale sayılmadığı gerekçesiyle bu şikayetleri reddetmiştir. Ancak bu inceleme bu davada uygulanamamaktadır çünkü Hükümet'in kendi beyanlarında da kabul ettiği gibi, bu dört seçim bölgesinde seçimlerin iptal edilmesi, başvurucunun değil ama M.G.'nin seçimleri kazandığının ilan edilmesi üzerinde doğrudan etkisi vardır.

57. 2001 tarihli milletvekilliği ile ilgili yasa 70. maddede belirtilen gerekçelerle veya 72. maddede belirtilen seçmenin iradesinin tespit edilememesi durumunda «diğer durumlarda» seçmen bürolarındaki seçimlerin iptal edilebileceğini düzenlemektedir (yukarıdaki paragraflar 33 ve 34).

58. 70. madde açıkça, birden fazla oy kullanma durumunu öngörmüştür ve geçersiz oyların oranının kullanılan oyların % 10'u geçmesi durumunda seçimlerin iptal edilebileceğini düzenlemiştir. 72. maddeye gelince, hiçbir normatif ve pratik iç hukuk hükmünün, seçimlerin iptal edilmesini haklı gösterecek «diğer durumları» oluşturan faktörlerin hangileri olduğunu açıklamamaktadır. Özellikle, 70. maddede «diğer durumların» öngörülmemesi gerektiğini veya bu durumların seçmen komisyonlarına ve başvuru durumunda, mahkemelere 70. madde hükümlerini hiçe sayıp «diğer durumların» bu hükümde belirtilen hususları içerip içermediğini tamamen bilmemekteyiz. Bununla birlikte, 70. madde seçim döneminde meydana gelen ve seçimlerin iptaline neden olabilecek olayları belirtmesine rağmen, 72. madde seçim tutanaklarının incelenme prosedürünü düzenlemekte ve söz konusu olayları doğrudan doğruya belirtmemektedir.

59. 2001 tarihli milletvekilliği ile ilgili yasanın 70. maddesindeki bu muğlaklıktan ve ulusal makamlar tarafından yapılan yoruma bağlı olan seçim haklarından faydalanmak için varolan potansiyel risklerden dolayı temkinli olmak gerekmektedir. Oysa bölge seçim komisyonu 40 ve 41 sayılı kararlarında, en basit şekilde daha önce verilen kararlara dayanarak, gözlemciler tarafından tespit edilen usulsüzlüklerin, seçmenin iradesinin tespit edilememesi sonucunu doğuran «diğer durumlar» olduğuna karar vermiştir. Atıfta bulunulan 36 sayılı karar, 14, 45 ve 58 seçim bürolarında M. G.'nin gözlemcilerinin tanıklık ettiği geçersiz birçok seçim bültenin atıldığını ve 67 nolu seçim bürosunun komisyon üyelerinin seçim bürosunun mühürlerini söktüğünü ve tutanakları ile geçersiz birçok bülteni aldıklarını belirtmektedir (yukarıdaki paragraf 10). Bu durumlar bu bürolardaki seçimlerin iptal edilmesi için yeterlidir.

60. Ne bu kararlarda ne de merkez seçim komisyonu tarafından ve Yüksek Mahkeme tarafından verilen kararlarda 2001 tarihli milletvekilliği ile ilgili yasanın 70. ve 72. maddesi arasındaki uyumsuzluğu ve bu seçimin aktörlerinin güvenilirliğini incelememişlerdir. Ayrıca, özellikle 70. maddeye göre bu kararlardan hiçbirisi, tespit edilen usulsüzlüklerin nasıl, 14, 45, 58 ve 67 nolu bürolardaki seçim üzerinde seçmenlerin iradelerini tespit etmenin mümkün olmaması derecesinde etkili olduğunu açıklamamıştır.

61. Bu hususları dikkate alan Mahkeme, bu dört seçim bürosunda seçimleri iptal eden kararın, keyfi ve Hükümet tarafından öne sürülen ulaşılmak istenen amaç ile orantısız olduğu sonucuna varmaktadır. Dolayısıyla bu davada 1 nolu Protokol'ün 3. maddesi ihlal edilmiştir.

62. Mahkeme seçmenlere yönelik olarak gazetelerde yayınlanan yazılar nedeniyle 72 nolu bölge seçim komisyonunun üyelerinin taraflılığı, 7 Nisan 2002 tarihli yeniden sayım esnasında seçimlerle ilgili yasaların ihlal edildiği ve seçmen bürolarının güvenliği ile ilgili şikayetlerin ayrıca incelenmesine gerek olmadığı kanaatindedir. Söz konusu seçim komisyonu üyelerinin tarafsızlığı ile ilgili iç hukuk yollarının tüketilmediğini öne süren Hükümet'in itirazının da incelenmesine gerek yoktur.

III. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI ÜZERİNE

63. Sözleşme'nin 41. maddesine göre,

« Mahkeme işbu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder. »

A. Maddi zarar

64. Başvurucu, maddi tazminat talebinin *Verkhovna Rada*'da (Ukrayna Parlamentosu) milletvekili olarak kaybettiği maaşı olduğunu belirtmektedir. Başvurucu 144 000 Amerikan Doları (USD), yani 107 250 euro (EUR) talep etmekte ve bu miktarın yaklaşık olarak bir milletvekili maaşına denk geldiğini ve milletvekili seçilseydi bu miktarı alacağını ifade etmektedir.

65. Hükümet, başvurunun talepleri ile tespit edilen ihlal arasında herhangi bir illiyet bağının olmadığı kanaatindedir.

66. Yukarıda 56. paragrafta belirtildiği gibi, söz konusu dört seçim bölgesinde seçimlerin iptal edilmesi, başvurunun değil ama M.G.'nin parlamento'ya seçilmesi üzerinde doğrudan etkisi vardır. Sayın Kovatch seçilseydi, milletvekili olarak bu maaşları alabileceği doğrudur. Ancak bu durum istenen tazminat miktarlarını haklı göstermez ; istenen miktarlar ile elde ettiği ve milletvekili seçilseydi elde edemeyeceği diğer gelirler arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Ayrıca başvurunun milletvekilliğinin düşürüldüğü *Lykourazos/Yunanistan* (yukarıda adı geçen karar, § 64) davasını dikkate almak gerekmektedir. Başvurucu milletvekili olarak elde edeceği miktarı belirtmiş olmasına rağmen, kaybını net bir şekilde rakamla ifade etmemiştir. Dolayısıyla Mahkeme, maddi tazminat talebini reddetmektedir.

B. Manevi tazminat

67. Seçimle ilgili haklarının ihlal edilmesinden dolayı duyduğu sıkıntı ve üzüntü için başvurucu, 56 000 USD (41 715 EUR) manevi tazminat talep etmektedir.

68. Hükümet bu talebin temelsiz ve aşırı olduğunu belirtmektedir.

69. Mahkeme, başvurunun söz konusu ihlalden manevi bir zarar gördüğünü kabul etmektedir. Bu nedenle, hakaniyete göre karar veren ve davanın şartlarını dikkate alan Mahkeme, başvurucuya manevi tazminat olarak 8 000 EUR verilmesine karar vermektedir.

C. Giderler ve masraflar

70. Başvurucu belirtilen sürelerde yargılama giderleri ve masrafları ile herhangi bir talepte bulunmadığı için Mahkeme, bu konuda herhangi bir miktar ödenmesine gerek olmadığı kanaatindedir.

D. Gecikme Faizi

71. Mahkeme gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğu kanaatindedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Seçim komisyonunun bazı üyelerinin tarafsızlığını öne süren başvurunun bu şikayeti ile ilgili iç hukuk yollarının tüketilmediğini öne süren Hükümet'in itirazının esasa bağlanmasına ve bu şikayetin incelenmesine gerek olmadığına ;
2. Başvurunun kalan kısmının kabuledilebilir olduğuna ;
3. 1 Nolu Protokol'ün 3. maddesi ihlal edildiğine ;
4.
 - a) Sözleşme'nin 44 § 2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, miktara yansıtılabilecek her türlü vergi ile birlikte ve ödeme tarihinde geçerli olan kur üzerinden savunmacı devletin ulusal para birimine çevrilerek başvurucuya 8 000 EUR'nun (sekiz bin euro) manevi tazminat olarak ödenmesine ;
 - b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin sona ermesinden, ödeme gününe kadar geçen süre için, yukarıdaki miktarlara Avrupa Merkez

Bankası'nın o dönem için geçerli faizinin üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına ;

5. Adil tatmine ilişkin diğer taleplerin reddine ;

Karar vermektedir.

İçtüzüğün 77 §§ 2 ve 3 hükümleri uyarınca İngilizce hazırlanan bu karar, 7 Şubat 2008 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Claudia Westerdiek
Yazı İşleri Müdürü

Peer Lorenzen
Başkan

© **Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2012.** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin resmi dilleri Fransızca ve İngilizce'dir. Bu çeviri, Avrupa Konseyi'nin insan haklarına destek Fonu'nun desteğiyle hazırlanmıştır (www.coe.int/humanrightstrustfund). Mahkeme'yi bağlamamaktadır ve Mahkeme, kalitesi konusunda herhangi bir sorumluluk kabul etmemektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarının veritabanı olan HUDOC üzerinden (<http://hudoc.echr.coe.int>) veya HUDOC'un bildirdiği başka veritabanları üzerinden yüklenebilir. Davanın isminin tamamen yazılması, yukarıdaki telif hakkıyla ilgili ifadeler kullanılması ve insan haklarına destek Fonu'na referans yapılması şartıyla ticari olmayan amaçlarla kullanılabilir. Bu çevirinin tamamını veya bir kısmını ticari amaçlarla kullanmak isteyen herkesin, bu durumu belirtilen adrese bildirmesi rica olunur: publishing@echr.coe.int.

© **Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.** The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© **Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.**

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Tout personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.